

**NOTES COMPLEMENTÀRIES
SOBRE L'ESGLÉSIA DE CONSTANTÍ.
ELS RETAULES BARROCS
I ELS SEUS AUTORS**

Mercè Vidal i Solé

A l'estudi realitzat per les tres autores d'un article sobre l'aspecte arquitectònic de l'actual església parroquial⁽¹⁾, nosaltres voldríem afegir unes noves aportacions sobretot pel que fa al retaule major i laterals que l'ornamentaven.

L'església de Constantí data, com la majoria de les existents al Camp de Tarragona, de la segona meitat del segle XVIII.

Tres factors van contribuir a què els nostres pobles es decidissin a bastir nous temples. El fort augment demogràfic experimentat en pocs anys farà que les esglésies, la majoria de l'època medieval, quedessin petites. D'altra banda, es trobaven en molt mal estat a causa de les revoltes i en concret després de la guerra dels Segadors.

Un segon punt seria el fervent sentiment religiós, revifat després del Concili de Trento, quan l'Església emprengué un nou gir a la seva doctrina pastoral. I un tercer condicionant, no menys decisiu, eren les possibilitats econòmiques de què gaudien els habitants de les poblacions rurals.

CONSTANTÍ AL SEGLE XVIII

Segons les notícies aportades pel senyor Recasens, l'expansió demogràfica de Constantí es va donar a partir de la segona meitat del segle XVIII, i passà de 866 habitants, l'any 1718, a 2117 el 1787⁽²⁾.

L'economia de la vila era de base rural, amb conreu de secà i de regadiu. Cereals, arbres fruiters, oliveres i llegums n'eren els productes principals. Però la fortuna dels vilatans provenia més aviat del comerç del vi i de la seva posterior transformació en aiguardent que es transportava amb carros tirats per mules i bous fins als magatzems dels comerciants de Reus o als ports de Tarragona i Salou, per ésser enviats posteriorment a tota Europa.

(1) CAÑELLAS, T.; FERRAN, T.; GINÉ, A.: *Estudi de la planta i de l'arquitectura de l'església de Constantí*. «Estudis de Constantí» 2. Ajuntament de Constantí. Constantí, 1986, pp. 29-44.

(2) RECASENS COMES, J. M.: *La villa de Constantí a fines del siglo XVIII*. «Estudis de Constantí» 1. Ajuntament de Constantí. Constantí, 1985, pp. 23-33.

EL NOU EDIFICI DE L'ESGLÉSIA

El primer acord per bastir l'actual església es va prendre en una reunió del Consell i altres representants de la vila, el 27 de desembre de 1727⁽³⁾. En aquells moments era rector el Dr. Anton Marçal, fill de la vila, que al llarg dels trenta-dos anys i vuit mesos que durà el seu ministeri no deixà d'impulsar la construcció de la nova església.

En un principi es pensà a ampliar l'edifici del temple existent, però, per raons tècniques aportades pels mestres de cases de Tarragona, Pere Joan Corder i Simó Païsa es cregué més convenient bastir-ne un de nou en uns terrenys situats a la dreta del castell perquè eren de consistència ferma i oferien seguretat a la nova edificació⁽⁴⁾.

Acte seguit es van nomenar vint-i-un procuradors que actuarien d'administradors de l'obra i a la vegada supervisarien els treballs dels mestres de cases que ells mateixos s'encarregarien d'escollir⁽⁵⁾.

Els germans Tomàs i Jaume Monguillot de Tarragona juntament amb Anton Leonard serien els empresaris que iniciarien la construcció. El contracte se signà l'any 1734 sense que en puguem precisar la data exacta perquè mossèn Bergadà no ens ho diu a les seves informacions, i als arxius que hem consultat tampoc no hem trobat cap referència més concreta. Probablement, els mateixos empresaris que en un document se'ls anomena arquitectes havien estat els autors del plànol de l'edifici que costà l'equivalent a 53 pessetes de l'any 1919.

Pel seu treball els germans Monguillot i Anton Leonard rebrien 3.617 duros que la vila faria efectius amb l'aportació per part de cada família del quarantè dels fruits de la collita des de l'any 1732 al 1748⁽⁶⁾. D'altra banda, amb data de 17 de juny de 1738, el rei Felip V va dictar una sentència segons la qual els veïns de Reus i Tarragona que tinguessin terres a Constantí estaven obligats a pagar la tercera part de les despeses que «s'han fet i es faran» en la construcció de la nova església parroquial.

El sistema d'imposar una talla corresponent a una part de les collites era una fórmula habitual al segle XVIII per poder costejar les obres de la comunitat com podien ésser la construcció de l'església parroquial o el retaule major.

La primera pedra del nou edifici es va col·locar el 26 de maig de 1733.

L'obra s'allargà més de quinze anys al llarg dels quals s'afegiren altres constructors als anteriorment citats sense que en coneguem les raons. Així, tenim el document en què amb data de 26 d'abril de 1734, es nomena Josep Sorts, mestre de cases de Barcelona, nou empresari de l'obra de l'església amb els mateixos pactes que signaren els seus antecessors⁽⁷⁾. Més endavant, en una època signada l'1 de maig de 1735, pels constructors de l'església a favor de l'ajuntament conforme aquells havien rebut diferents quantitats a compte de materials i pel seu treball, veiem que entre els noms que se citen, a més dels coneguts Tomàs Monguillot, Josep Sorts i Jaume Leonard, s'hi afegeix un quart nom que és el de Joan Bonet⁽⁸⁾.

(3) BERGADÀ, R.: *Històriques. Relació documentada de la construcció de la Iglesia parroquial d'aquesta vila*. Full parroquial núm. 49. De l'1 al 15 de novembre.

(4) BERGADÀ, R.: Full parroquial núm. 52. Del 16 al 31 de desembre de 1918.

(5) BERGADÀ, R.: Full parroquial núm. 49. De l'1 al 15 de novembre de 1918; i, Full parroquial núm. 50, del 16 al 30 de novembre de 1918.

(6) BERGADÀ, R.: Full parroquial núm. 104. Del 16 al 28 de febrer de 1921.

(7) A.H.A.T. Arxiu parroquial de Constantí. Man. not. any 1734. Vegeu apèndix documental I.

(8) A.H.A.T. Arxiu parroquial de Constantí. Man. not. any 1735, f. 30. Vegeu apèndix documental II.

La benedicció de l'església es va dur a terme l'11 d'octubre de l'any 1749, durant el rectorat de Rafel Lafontena i de Cruïlles, gran benefactor del poble i de la seva església.

De tota manera, l'edifici no estava acabat, restava una part del campanar, i seria Josep Ribera, un nou mestre de cases, qui el realitzaria segons el contracte que signà el 16 de gener de 1767⁽⁹⁾.

L'INTERIOR DE L'ESGLÉSIA

L'edifici parroquial de Constantí és veritablement d'unes dimensions esplèndides. Té 47 m de llarg per 22 d'amplada. La seva alçada a la part més alta, que correspon a la clau del llanternó, és de 32 m.

La distribució interior correspon a una nau central i dues de laterals, aquestes últimes subdividides en quatre capelles per costat més les dues del creuer. Com era costum, cada capella tenia el seu propi altar amb el corresponent retaule que pertanyia o bé a una família particular o bé als membres d'una confraria.

A l'època de mossèn Bergadà, la parròquia de Constantí tenia set confraries, de les quals tenien la seva pròpia capella la confraria de Santa Llúcia, la del Roser, la de la Puríssima i la de la Verge dels Dolors. Les altres confraries estaven sota l'advocació de la Puríssima Sang, l'Apostolat de l'Oració, Sant Isidre i la de les filles de Maria.

La situació de les capelles dins l'església era la següent:

Entrant, a mà dreta, hi havia l'altar dedicat a la Mare de Déu de la Gràcia, a continuació, les capelles de Santa Llúcia, de Sant Cristòfol i la del Roser.

A l'esquerra hi havia en primer lloc l'altar dedicat a Sant Tomàs d'Aquino, després la capella dedicada a Sant Antoni de Pàdua, la de Sant Antoni Abat i la de Sant Lluís.

Les capelles del creuer estaven dedicades a la Puríssima la de l'esquerra i al Santíssim, la de la dreta.

ELS RETAULES DE L'ANTIGA ESGLÉSIA

En un cas com el de Constantí, on es van construir dues esglésies parroquials en un curt espai de cent anys, era freqüent que els retaules de l'edifici antic que es trobaven en bon estat els passessin al nou, afegint-hi si era necessari, algunes peces per acoplar-los al nou emplaçament.

Un cop acabada la nova fàbrica s'acordà, el 20 de juliol de 1749, de traslladar-hi els retaules de Sant Sebastià, Sant Roc, el de la Mare de Déu del Roser, el de Sant Antoni Abat, el de Sant Antoni de Pàdua i el retaule de Santa Llúcia. De cap d'aquests retaules no en tenim el contracte signat per l'escultor que els construí. Solament co-nexem les referències que ens en cita mossèn Bergadà, després dels seus escorcolls pels llibres de l'arxiu i que avui resten perduts.

(9) Vegeu nota 1, p. 35.

El retaule de la Mare de Déu del Roser

El regentava la confraria del mateix nom. La devoció per la Verge del Roser era molt gran a Catalunya degut a la difusió que va tenir per part dels religiosos dominics, assentats a Tarragona, des del segle XIII⁽¹⁰⁾.

S'atribuïen a l'eficàcia del rés del Sant Rosari les victòries de Muret (1213), de Colònia (1475), del Perú (1531), de Lepant (1571) i moltes altres contra heretges i ateus. També les Encíclicques i escrits del Papa Lleó XIII sobre el mateix tema van ajudar a fomentar el fervor vers Maria a partir de la devoció del Sant Rosari per part dels fidels catòlics.

A partir del segle XVI fins al segle XVIII es va crear a totes les parròquies de Catalunya la confraria del Roser amb el seu corresponent altar, generalment el més bonic dels situats a les capelles laterals.

La confraria del Roser de Constantí es va constituir el 13 de juny de 1547, a petició dels jurats de la vila. En principi s'erigí a l'ermita de Sant Llorenç pel Reverend P. Miquel Vinyes, prior del convent de Sant Domènec de Tarragona⁽¹¹⁾. Posteriorment, l'any 1582, es traslladà a l'església parroquial de Sant Feliu.

Si bé pel que hem dit anteriorment, el retaule del Roser procedia del segon temple parroquial, després, sense que en coneguem la raó, es decidí fer-ne un de nou. A primers de setembre de 1774, inicià l'obra l'escultor Gabriel Guàrdia, habitant de Constantí, i el va beneir el rector Lafontena, el 31 de maig de 1778. Més endavant va ésser daurat l'any 1786, per Gregori Isern⁽¹²⁾.

El dia de la inauguració del nou retaule es va fer una gran festa a la vila. Es va contractar la capella de música de Reus i els constantinencs ballaren el ball de la moixiganga i menjaren coques i confits. Tot el poble bullia en festa i la façana de l'església i els finestrals del campanar estaven il·luminats per bombetes, fanals i gresollets.

El nou retaule del Roser estava situat al fons de l'ala dreta del creuer i segons testimonis de l'època, era un dels altars més bells que hi havia a Catalunya. Malauradament avui solament ens resta de tot el conjunt la imatge de la Verge i el Nen. Formen un grup de gran qualitat artística que fa suposar que seria equitatiu a la resta del retaule. La imatge de la Verge és magestuosa i elegant, i en la cara, l'escultor, ha cuidat especialment les faccions. A la pròpia bellesa, s'hi afegeix la tendresa de la seva expressió en contraposició amb la del Nen, grassonet i juguetó que s'entreté amb els ropatges de la seva túnica.

La Mare de Déu porta Corona amb dotze estrelles que, segons els autors místics, simbolitzen les Dotze Tribus d'Israel.

Sobresurt la magnífica policromia dels ropatges i l'encarnat del rostre, mans i cos de Jesús. Són sens dubte un digne exemple de la professionalitat de Gregori Isern, que, com tants altres membres del gremi de dauradors, esgrafiadors i pintors contribuïren a magnificar els retaules barrocs catalans.

El complement del retaule que solien ésser els misteris de dolor, goig i glòria fets en relleu, es van cremar durant la guerra civil.

(10) BERGADA, R.: Full parroquial núm. 41. De l'1 al 15 de juliol de 1918.

(11) CAPDEVILA, S.: *El convent de Sant Domènec*. Tarragona, 1927.

(12) BERGADA, R.: Full parroquial núm. 23. De l'1 al 15 d'octubre de 1917.

El retaule de Santa Llúcia

Aquest retaule era equiparable en bellesa i qualitat a l'anterior. Estava situat a la segona capella a mà dreta entrant a l'església. Procedia de l'anterior temple i va ésser restaurat i acoplat a l'estil de la nova església, l'any 1772⁽¹³⁾.

La devoció dels constantinencs per Santa Llúcia tenia el seu origen a la meitat del segle XVII quan, segons la tradició, aquesta santa havia alliberat la vila d'una terrible plaga de llagosta que assolava les collites.

La confraria de Santa Llúcia era l'encarregada de tenir cura del retaule i hi pertanyien la majoria de les dones de Constantí.

Sortosament es conserva la imatge de la santa encara que ignorem el nom del seu autor.

ELS NOUS RETAULES

El retaule de la Mare de Déu de la Gràcia

Estava situat a la primera capella en entrar a l'església, a mà dreta.

El patrocinador de la construcció d'aquest altar va ésser el capellà Joan Solé, beneficiat de la parròquia de Constantí, el qual sol·licità a l'Arquebisbe de Tarragona, Dr. Pere Copons, que li deixés edificar un altar nou dins la parroquial.

El 22 d'abril de 1751, l'Arquebisbe li concedí el permís de fer l'altar que sol·licitava i a la vegada li ofería la possibilitat de construir una sepultura per enterrar els membres de la seva família⁽¹⁴⁾.

El retaule de Sant Tomàs d'Aquino

Situat a la mateixa altura i a l'altre extrem del retaule anterior.

També va ésser un pietós particular, el Sr. Josep Roig, qui sol·licità a l'Arquebisbe de poder costejar un retaule per a ell i els seus familiars. El 15 de maig de 1751, rebia l'autorització de fer un retaule dedicat a Sant Tomàs, i a la vegada, si era el seu desig, d'obrir una sepultura a la capella per a ell i els seus descendents⁽¹⁵⁾.

El retaule de Sant Cristòfol

Estava situat al nínxol d'entremig de l'altar del Sant Crist i l'altar del Roser.

A mitjans del segle XVIII, la població de Constantí patí una terrible plaga causada per l'eruga que perjudicava les vinyes. La solució, la cercaren al món celestial. El 17 de juny de 1759, els habitants de la vila es reuniren a so de les campanes sota la presidència del rector Rafel Lafontena. En una bossa posaren els noms dels dife-

(13) BERGADÀ, R.: Full parroquial núm. 27. De l'1 al 15 de desembre de 1917.

(14) BERGADÀ, R.: Full parroquial núm. 44. Del 16 al 31 d'agost de 1918.

(15) Vegeu nota anterior.

rents sants que a cadascú semblés que seria aquell que millor podia intercedir davant Déu perquè els deslliurés d'aquella calamitat. Dels sants votats sortí majoritàriament Sant Cristòfol, i li dedicaren un altar⁽¹⁶⁾.

No en sabem res de les característiques d'aquell retaule, solament tenim com a únic testimoni la imatge del sant que avui es conserva al retaule major.

El retaule de Sant Antoni de Pàdua

Segons l'historiador de l'arquitectura i escultura barroques a Catalunya, Cèsar Martinell, el retaule de Sant Antoni de Pàdua de Constantí va ésser creació de l'escultor Isidre Espinalt de Sarral⁽¹⁷⁾. No ens diu res més sobre el seu autor. Nosaltres solament volem fer constar que amb el nom d'Isidre Espinalt són coneguts cinc artistes corresponents a altres tantes generacions, tots ells escultors que tenen el seu taller a la citada vila de la Conca de Barberà i que el seu treball es desenvolupà des del segle XVI amb l'iniciador de la dinastia, fins al segle XIX. Precisament ara tenim en premsa un treball dedicat a aquests artistes i a les obres que repartiren arreu de les comarques de la Conca, l'Urgell, les Garrigues i l'Alt i Baix Camp⁽¹⁸⁾. Evidentment, sense conèixer la data d'execució del retaule de Sant Antoni de Constantí, és difícil precisar quin dels cinc Espinalt en va ésser l'autor. Sortosament, també es conserva la imatge del sant titular que com la de Sant Cristòfol i la verge del Roser destaca per la riquesa dels estofats de la seva indumentària.

La capella de la Mare de Déu dels Dolors

Va ésser el rector Lafontena qui el va fer construir donada l'especial devoció que sentia pels Dolors de la Mare de Déu. El retaule també estava dedicat a les Ànimes del Purgatori, als àngels, i a Sant Andreu Avel·lí.

L'ornamentació de l'altar constava de dos relleus que representaven la mort i passió de Jesucrist.

Aquest altar tenia la seva pròpia confraria, que havia estat creada el 28 de maig de 1848 amb el permís de l'Arquebisbe de Tarragona, el Sr. Anton Ferrando de Echanove i Zandívar.

En temps de rectorat de mossèn Bergadà, la confraria dels Dolors era la més florent de la parròquia.

El retaule de Sant Antoni Abat

Poques notícies podem oferir d'aquest retaule, solament que l'historiador Cèsar Martinell, que atribueix el retaule de Sant Antoni de Pàdua als Espinalt, creu que el retaule de Sant Antoni Abat va ésser obra de l'escultor Antoni Ochando, sense afegir-hi cap documentació que avaluï la seva afirmació⁽¹⁹⁾.

(16) BERGADÀ, R.: Full parroquial núm. 43. De l'1 al 15 d'agost de 1918.

(17) MARTINELL, C.: *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, vol. II. Barcelona, 1961, p. 150.

(18) VIDAL SOLÉ, M.: *Noves obres dels escultors Espinalt de Garral*. En premsa.

(19) MARTINELL, C.: Op. cit., vol. III, p. 144.

L'ORGUE

Aquest instrument musical ha tingut un paper molt important dins el mobiliari del temple.

A l'edat mitjana fou un moble portàtil, però des del segle XVI restà fix, situat prop del cor. D'aquesta manera s'unien la veu i la música instrumental.

Els Països Catalans han tingut una tradició organística que data del segle IX, en què es construí l'orgue de Tona, passant pel segle XII que s'obrà el de la Seu de Tarragona. Però quan l'orgue aconseguí tot el seu esplendor i difusió va ésser al segle XVIII. En aquest moment històric és quan fins i tot les petites parròquies rurals van tenir el seu propi orgue. I és que aquest instrument aconseguia acompletar amb el seu so aquest sentit de religiositat tan profund que es desitjava imposar per part de l'Església als seus fidels.

Entre els orgues barrocs existents a les comarques properes a Tarragona hem d'assenyalar el de l'Aleixar, el de Bràfim, el de Torredembarra, Torroja, Vendrell, Montblanc, etc. que de mica en mica han estat restaurats i avui tornen a complir la seva missió. Però per desgràcia són una petita mostra d'allò que hi havia en passades centúries. La majoria es van perdre en la guerra contra els francesos, en ésser aprofitats els tubs de metall per fer armament. Els que van sobreviure van ésser destruïts durant la passada guerra civil. D'aquí que es conserva documentació de molts altres orgues com a únic testimoni de la seva existència. Aquest és el cas de l'orgue de la parroquial de Constantí.

Sabem pel que ens diu mossèn Bergadà que la primera església parroquial que tingué Constantí ja tenia un orgue de gran bellesa. L'any 1650, a conseqüència de la guerra dels Segadors, aquesta església va ésser volada i convertida en ruïnes per obra del general de l'exèrcit del rei Felip IV, Joan Garay. El mateix militar va robar l'orgue que cal suposar que devia ser portàtil.

No tenim notícies si a la segona església, que es beneí el 31 de juliol de 1668, també hi havia orgue. En canvi ens consta que, al segle XVIII, dins l'actual temple hi havia un preciós orgue barroc.

La part tècnica, és a dir, la maquinària, era obra del mestre orguener Manuel Texeira, i la part artística de la caixa, havia estat treballada per l'escultor Anton Ochando, aleshores habitant de Constantí. Qui costejà l'instrument va ésser el rector de la vila Rafel Lafontena, el qual l'havia encarregat als citats mestres l'any 1789, per un preu superior a les 600 lliures⁽²⁰⁾.

Aquest segon orgue va ésser destruït per causes fortuïtes. El mateix llampec que al juny de 1795 va enderrocar part del campanar i altres zones de l'edifici de l'església, també afectà l'orgue que tan amorosament havia ofert el rector Lafontena al poble de Constantí.

EL RETAULE MAJOR

Quan faltaven dos anys perquè l'església fos beneïda, el batlle i els regidors

(20) BERGADÀ, R.: Full parroquial núm. 104. Del 16 al 28 de febrer de 1921.

de la vila van voler ornar el presbiteri amb un retaule major. Per a tal efecte van contractar l'escultor Anton Ochando que aleshores habitava a Vilaplana⁽²¹⁾.

Donades les esplèndides dimensions del temple, el retaule que li corresponia també havia d'ésser molt gran i d'una gran bellesa per la qual cosa es va prendre per model el retaule que feia poc s'havia acabat del convent de Sant Domènec de Tarragona.

Com al contracte se cita aquest retaule però no el seu autor s'ha cregut fins fa poc que Anton Ochando havia estat l'autor de totes dues obres. Avui hem pogut comprovar, gràcies a la trobada del document original, que els artífex del retaule dels dominics van ésser Lluís Bonifàs i Sastre de Valls i el seu fill Balthasar⁽²²⁾.

El retaule de Constantí havia de ser entre 14 i 15 m. d'alçada i havia de tenir una amplada proporcional. Tot ell seria fet de fusta que la vila facilitaria a l'escultor. La hi seria enviada des del port de Tarragona i, si n'hi fes falta més, es compraria al terme de Centelles.

L'obra seria feta a Constantí on Ochando tindria casa per a la seva família i el taller per treballar.

Seria obra de l'escultor tota la part arquitectònica del retaule, la mesa i esculptures llevat del sagrari que aprofitarien el de l'antiga església i que l'artista havia d'ajustar al nou retaule.

Descripció

El retaule major de Constantí pertany a l'estil que es dona a Catalunya a la segona meitat del segle XVIII i que coneixem amb el nom d'Academicisme.

El dinamisme, la riquesa i l'exuberància pròpiament barrocs han donat pas a una ornamentació més mesurada i més propera al classicisme. La nova tendència seria iniciada pels artistes de cambra de l'Arxiduc d'Àustria, durant el temps que fou proclamat Rei d'Espanya amb el nom de Carles III. L'arquitecte-pintor Ferran Galli conegut per «Bibiena» i l'escultor Conrad Rodolfo serien els transmissors de les voluntats del sobirà. La renovació fou lenta i es produí més aviat dins el camp de l'arquitectura pel fet que els arquitectes són més amateurs a les avançades artístiques europees procuren donar a llurs obres accents de modernitat, i recollir-hi les orientacions acadèmiques que a Espanya lluitaven per imposar-se.

D'altra banda, els escultors trigaren més a inserir-se dintre d'aquest moviment perquè les seves obres, en anar adreçades a un públic més conservador, els obligava en certa manera, a conrear un estil que tot i que fos passat de moda, estava molt arrelat als gustos del poble. Però, a partir del tercer terç de la divuitena centúria, apreciem uns canvis en la concepció dels retaules que podem resumir de la següent manera.

Estructuralment, deixen de seguir en llur composició la retícula de tradició plateresca, que és la que s'empra en les dues primeres fases en què Cèsar Martinnell classifica l'evolució que experimenten els retaules barrocs. En la tercera fase,

(21) BERGADÀ, R.: Full parroquial núm. 54. Del 16 al 31 de gener de 1919. Vegeu apèndix doc. III.

(22) VIDAL SOLÉ, M.: *El retaule major del convent de Sant Domènec i altres obres*. En premsa.

que és la que ens ocupa, desapareixen els tradicionals tres cossos superposats i la subdivisió en carrers verticals. Els exemplars que es donen en aquest període tendeixen a centrar tot el conjunt al voltant del tema dominant. Aquest és un moment molt interessant de l'evolució artística en el qual l'artista, sense abandonar del tot les normes a l'ús, les adapta al nou esperit d'unitat.

El retaule tindrà un cos central de grans dimensions, al mig del qual es troba la fornícula principal que augmenta en grandària i serà com un gran tabernacle de la figura del sant a qui està dedicada l'obra. La resta d'elements estructurals i fins i tot la iconografia estarà sotmesa a aquesta part del retaule.

El retaule de Constantí seria un veritable exemplar d'això que hem descrit aquí com a retaules de composició unitària.

Consta d'un gran sòcol, d'elevades dimensions que suporta el cos principal i un altre de mida més reduïda que fa d'encapçalament del conjunt.

El retaule té una forma elíptica per adaptar-se a l'àbsis de l'església.

Al sòcol hi veiem dues portes, una a cada banda de la mesa de l'altar, que són les que comuniquen amb la part posterior del retaule. És de destacar l'abundant decoració de rocalla per influència de l'estil ornamental imposat per França que anomenem Rococó.

Del cos central sobresurt la gran fornícula que estotja la imatge de Sant Feliu, patró del poble. Per si sola constitueix com un retaule dins d'un altre retaule que li està totalment subordinat tant estructuralment com iconogràficament.

Deu columnes recorren tota l'amplada d'aquest cos del retaule. La seva funció és tant fer de suport de l'entaulament que recorre la part superior, com sostenir la mitja cúpula de la fornícula central. A la vegada fan d'emmarcament de les imatges de Sant Jaume i Sant Joan a la dreta, i de Sant Pere i Sant Pau, a l'esquerra.

L'escultor es val d'un mateix mòdul de columnes, de fust cilíndric, decorat amb fines garlandes helicoidals que reflecteixen l'esperit de modernitat de l'autor del projecte, més tendent a l'academicisme.

Iconogràficament, el retaule de Constantí era molt ric. A part de les escultures esmentades hi havia dos relleus al cos principal, de mida proporcionada i relatiu a la vida i martiri de Sant Feliu. Segurament devien ésser els que va pagar el rector Lafontena, segons ens explica mossèn Bergadà.

El cos superior el formen cinc relleus més, la temàtica dels quals desconeixem, però que probablement també estaven esculpides amb les històries referents al mateix sant.

L'escultor Anton Ochando concep l'escultura d'aquest retaule dins uns cànons molt clàssics. Amb un predomini de la verticalitat tant en les actituds com en les vestidures de les imatges mentre que per la figura de Sant Feliu emprava un estil més proper a les formes d'una època anterior. L'obertura dels braços del patró de la parròquia i el doblec de les cames que trenca l'eix de la figura ens recorden els models imposats pel gran Bernini a les seves obres de Sant Pere del Vaticà. També en jutjar les obres d'escultura d'aquest temps hem de tenir en compte l'important paper que hi juga el teatre. Els artistes s'inspiren en les actituds melodramàtiques dels actors i també en l'ampulositat dels seus vestits que serviran de model per assolir en les seves imatges el grau d'expressivitat desitjat.

Realment, el retaule major de Constantí era una obra cabdal dins la producció

retaulística del seu temps, sens dubte un dels exemplars més esplèndids d'entre els que es van dur a terme a les parròquies de les nostres comarques en aquesta mateixa època. I un apèndix ideal per al superb edifici de l'església. En ell podem contemplar l'adopció per part de l'escultor Ochando de les noves tendències neoclàssiques imposades per la moda del moment. Existeix una clara juxtaposició entre les obres anteriors d'aquest mateix artista que realitzà per la parroquial de Vilaplana i aquest retaule de Constantí. Ambdós, són obres de qualitat tot i que, són exemplars que obeeixen a diferents moments artístics, però tant l'un com l'altre són molt dignes dins el seu estil.

Com sempre que tractem de l'escultura d'aquest període a Catalunya hem de lamentar que els estralls soferts no ens hagin donat l'oportunitat de conservar aquests tresors artístics que tan costosos foren pels nostres avantpassats. Avui solament podem gaudir a Constantí de la reproducció més o menys fidedigna del retaule que realitzà l'escultor.

DOCUMENT I

1734, abril 26

Contracte pel que, Josep Sorts, mestre de cases de Barcelona, és nomenat empresari de la construcció de la nova església parroquial de Constantí.

Josep Sorts, mestre de cases de la ciutat de Barcelona, altre dels impressaris y arrendataris de la Iglesia nova de la present vila per no haverse trobat present en esta mateixa vila quant se feu y firma lo acte del preu fet de dita Iglesia per los mestres de cases coarrendataris y companys seus. Per ço, de grat etc. fa y firma la present obligació en la qual realment y de fet se obliga ab todas las obligaciones y clàusulas ab que los dits sos companys feren y firmaren lo preu fet de la dita iglesia y així realment y de fet firman et jurant etc. Actum etc.

Testes sunt Joan Massó, pagés y Feliu Massó, menor, també pagesos tots de Constantí.

A.H.A.T. Arxiu Parroquial de Constantí. Manual not. any 1734, s. f.

DOCUMENT II

1735, maig 1

Època signada pels quatre empresaris de la construcció del temple parroquial de Constantí a l'Ajuntament de la Vila.

Joan Bonet, Thomas Monguillot, Joseph Sorts y Jaume Joan Leonart, arquitector, coimpressaris de la obra de la nova iglesia parroquial de la vila de Constantí de grat etc. firman època a favor del ajuntament de dita vila y administradors de la referida obra de dita iglesia de

la quantitat es a saber de vuit centas seixanta tres lliuras dinou sous y nou diners los quals confessan haver rebut en lo any 1734 fins al abril de 1735 inclusive. Lo modo de la paga son quatrecentas vuitanta dos lliuras tretse sous y nou ab diner comptant a compte del preu del asiento de dita obra y las restans trescentas vuytanta una lliura y sis sous ab dos mil sinc centas y quaranta dos quarteras de cals han rebut en dit termini de dita administració y ells han empleat en dita obra que atres sous per cortera posadas a las bassas valen las ditas tres centas vuytanta una lliura sis sous quals quantitats confessan aver agut y rebut realment y de fet a sas voluntats. Y així renunciant exceptoni non numerates pecunies etc. ab totas los demes renunciacions y clàusules útils y necessarias firmant et jurant etc. Actum et.

Testes sunt Jaome Monguillot, mestre de cases y Isidro Soler, pagés de Constantí.

A.H.A.T. Arxiu parroquial de Constantí. Man. not. any 1735, fol. 30 r.

DOCUMENT III

1747, octubre 8

Contracte signat entre l'escultor Antoni Ochando i els representants de la vila de Constantí per a fer el retaule major.

Vuy que contam als 8 dies del mes d'octubre de 1747 ajustats y congregats los magnífichs Batlle y Regidors de la present vila de Constantí en la casa de la present Universitat, con y també tots los Administradors de la nova Iglesia, tenint administració sobre lo consertat lo retaule major de dita nova Iglesia, fench result en dita junta e Administració, lo següent:

Primo Es tractat donar a fer dit retaule al señor Antón Ochanco, escultor, habitant en Vilaplana, del present Camp de Tarragona, ab los pactes següents:

En pactat que executarà lo retaule lo dit Ochando segons està o estarà quan sia acabat lo retaule major de S. Domingo de Tarragona.

Es tractat que dit senyor no deurà fer lo Sacrari, sinó que en lloch de aquell haja de ajustar lo que tenim en la Iglesia llevant-ne la urna del Santissim Sacrament y en son lloch hi dega posar un peu, o, recipient segons art y que acompanya al dit sacrari, y que en cas per ajustar dit sacrari al dit retaule se necessita de algunes polseras las hi haja de posar y així mateix tinga ibligació de compondrer los ángels y demás pesas de dit sacrari que necessitaran compondrerse.

Item. Es pactat que les grades sian colsades, tot alló que necessita per acompanyar lo Sacrari.

Item es pactat que la mesa del altar y credenses les haia de fer y executat a la italiana, donant-li emparó la Administració la fusta que necessitarà per dita mesa y credenses.

Item es pactat, que los medallons colocats sobre les portadas les acompanyarà ab un minyonet a cada costat y de sobre formarà un pichell ab una florera per acompanyar mes lo retaule, y en cas que per major adorno se necessita de uns penjans des de la cornisa fins a la florera, ofersis posarlos-hi.

Es pactat que la alçada de dit retaule haja de ser de cinquanta sis fins a sixanta pams y a proporció la amplaria.

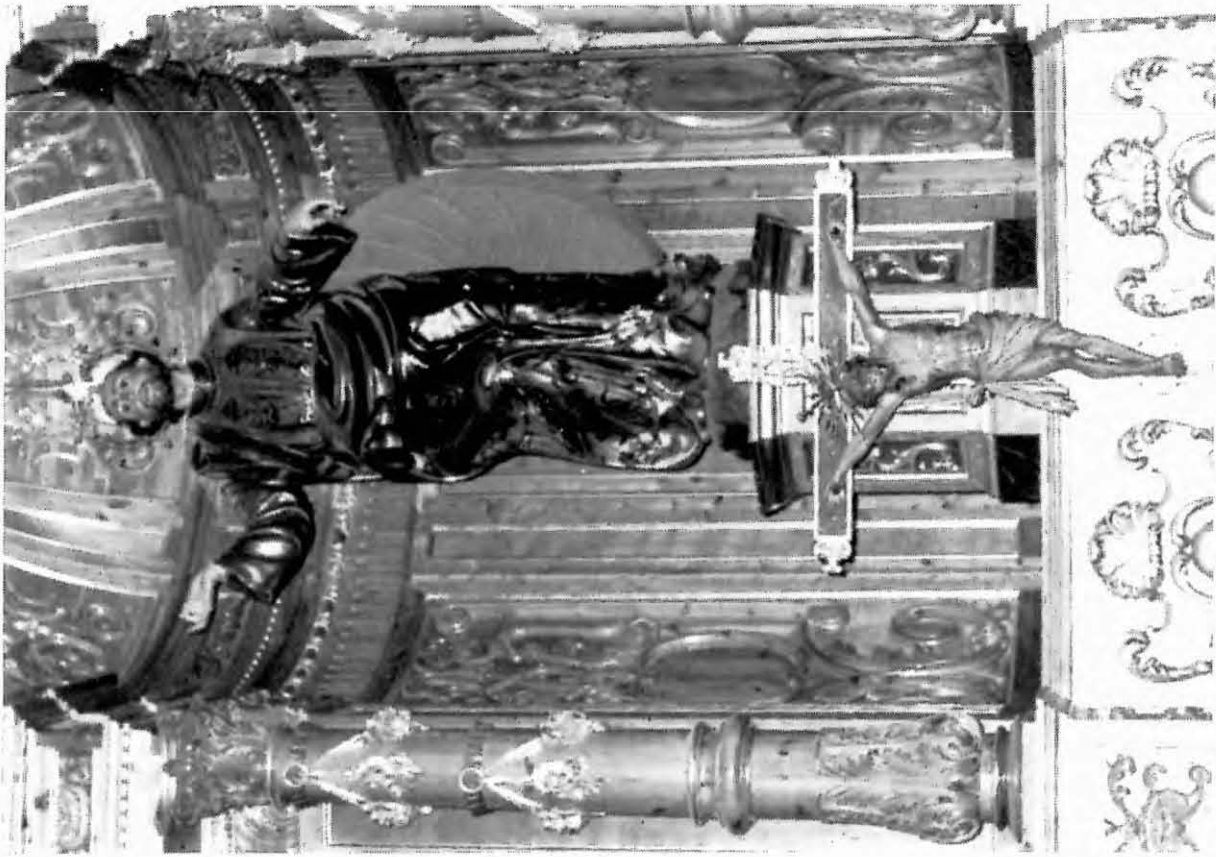
Item es pactat que les figures de dit retaule seran les següents: Primo Nostre patró, San Feliu, San Pere y San Pau, colaterals a las columnas, Fe y Esperança als dos rematos de la cornisa, San Llorens al remato de dit retaule y los angeles que aportien les indignias de San Domingo portaran las que resoldrà la Administració y que sian totas a la mateixa alsada del retaule de San Domènec.

Item es pactat que, en lloch de las armas dels Pares Dominics, posarà als dos sòcols, dos àngels, que tindran ab les mans las armas del Ilustríssim Senyor Arquebisbe y las de la vila.

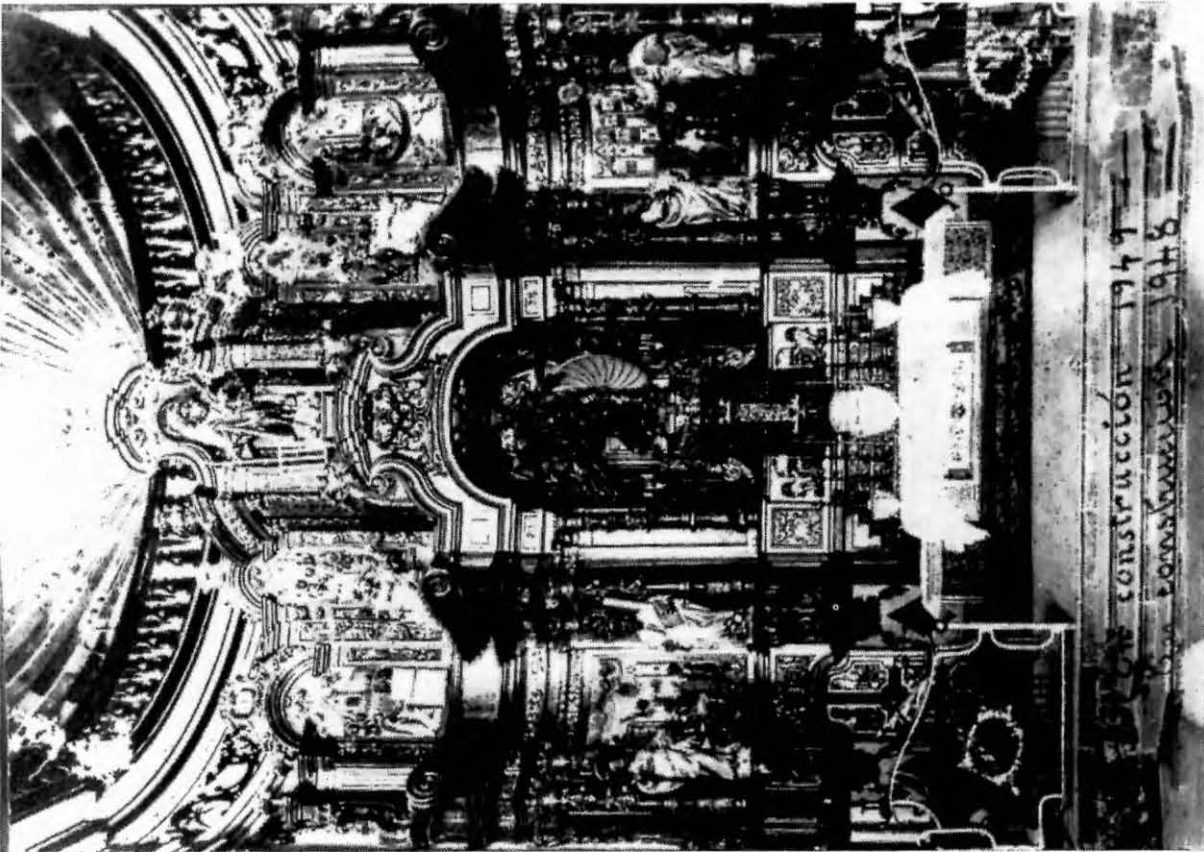
Item es pactat que la Administració aportarà la fusta que dit senyor escultor desembarcarà al port de Tarragona per dit retaule, com y també si algunas carratades de fusta compra en lo terme de Sensellas. Tot lo referit en la present nota es pactat y consert per lo preu de mil seixanta ll., pagaderas, primerament se li adelantará per la fusta que comprarà per dit retaule.

Item es pactat que se li aniran donant mentre treballarà en dit retaule, lo que necessitarà per ell y sa familia, com y també promet la administració donar-li casa y lo que se li restarà a deurer del dit retaule, promet la administració pagar-lo lo dia de la judicació de dit retaule.

Còpia de transcripció literal del contracte fet per R. Bergadà al full parroquial núm. 54 del 16 al 31 de gener de 1919.

Constanti, Altar Major, A. Ochando, 1747

Sant Feliu, Altar Major

Retale de Sant Antoni, J. Espinalt

S. Cristòfol

Santa Lúcia

Verge del Roser, Guardia G., 1774